

MURÁDIN JENŐ

A Szépművészetiből az emigrációba

MURÁDIN JENŐ (1937) Kolozsvár

A képszerűen elbeszélte történet, amely az emigrációban élt Bíró Béla művészettörténész (1899–1982) emlékét idézi bennem, újra meg újra visszakanyarodott a budapesti Szépművészeti Múzeum 1956-os forradalmi napjaihoz. Kerek harmincöt éve annak, hogy Bécsben egy héten át a család vendége voltam, s az éjszakába nyúló beszélgetések visszatérő motívuma volt ez a sorsfordító epizód, a kutató alkaturú tudós pályájának vízvonalasztója.

A Rákosi-korszak végén már kifelé állt a szekererúdja a Szépművészetiből Bíró Bélának. Addig is épp csak megtúrték egy szoba sarkába állított íróasztalnál, hogy ott kevés vizet zavarva könyvészeti összeállítással szöszmötöljön. Nagyon rossz volt a káderlapja. Messziről érződött rajta a rendszerrel némán szembenálló kénköszaga, és csak múltbeli értékes munkássága mentette meg a gyors eltávolítástól. Bár Makón született, de fölmenői székely lófő nemzetségből származtak, s ezt gyakran büszkén emlegette is. Azonfelül legtermékenyebb korszaka a bécsi döntéssel visszacsatolt Kolozsvárhoz fűződött, onnan tért haza Budapestre.

Mindez épp elég volt az őt árnyékként követő gyanakvásokhoz. Hatszáz oldalt meghaladó könyvészeti összeállítását, több év kitartó munkáját, amelyet a Szépművészeti Múzeum könyvtára és saját fölggyűjtése nyomán szerkesztett meg, száználmas honoráriummal fizették ki. Pedig ez a kötet – *A magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája*, Budapest, 1955 – máig is használható.

Azután eljött az az október végi nap, a forradalom igazságosztó órája. S föltört Bíró Bélában is a felgyülemlett haragból származó indulat. A kisöreg (mert alacsony termetű ember volt) kiállt a múzeum bejárati lépcsőzetére, s maga utasította ki a rendszer kompromittált híveit. Vajon ki emlékszik még erre az epizódra? A kriminálpszichológiából tudjuk, hogy a tanúk a legkülönbözőbb módon emlékeznek ugyanarra az eseményre. Én hittem és hiszek neki. Közvetett, de sokatmondó bizonyíték, hogy az 1960-as években kiadott négykötetes magyar *Művészeti Lexikonban* még a Szépművészeti Múzeum kincseit Nyugatra szállító Csánky Dénes is szócikket kapott, csak Bíró Bélának nem jutott egyetlen sor sem.

Maga a folytatás is föllépéséből következett. Bíró Béla 1956. november 4-e után a menekültek áradatával külföldre távozott.

Bécsben telepedett le, majd tíz évig egy kaliforniai egyetemen művészettörténetet oktatott, hogy azután ismét visszatérjen az osztrák fővárosba.

Engem mint Bécsben, a Rennwegen levő otthonának vendégét szeretettel kísért végig a császárváros nevezetességein, a Hofburgtól Schönbrunnig, nem felejtve el megmutatni Schrott Katalin intim kis palotáját sem, amelyet Ferenc József ajándékozott az ünnepelt színésznőnek.

Hazatérve Bécsből 1980 nyarán egy lexikoni szócikkben foglaltam össze pályaképének főbb eredményeit, hogy emléke ki ne essen a köztudatból (*Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*, I, Kriterion, Bukarest, 1981, 235–236.). Munkássága nagyrészt ebből a szócikkből is kikerekedik. A Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett Bíró Béla római tanulmányai után (1930–31) lépett a pályára. Munkatársa lett az 1940-es években a kolozsvári egyetemen a Felvinczi Takács Zoltán által alapított művé-

A szerző és az idős Bíró Béla a schönbrunni kastély előtt, 1980 augusztusában

szettörténeti tanszéknek. *Régi erdélyi művészek* címmel a kolozsvári Erdélyi Helikonban tanulmányok sorozatát írta a biedermeier kor művészeiről, Barabás Miklósról, Kis-Solymosi Simó Ferencről, Szathmári Pap Károlyról, Sikó Miklósról, továbbá a bonchidai Bánffy-kastély képeiről, a Kolozsvári Normál Rajzodáról, és egyike volt a leggyakrabban jelentkező művészetkritikusoknak. Példaszerű filológiai alapossággal adta ki Barabás Miklós önéletrajzát, amely már a frontátvonulás előtt, 1944 nyarán jelent meg Kolozsváron.

Amit ehhez ő még hozzátett, s amit a korszak cenzúrája miatt értelemszerűen nem írhattam meg, hozzájárult *Mindszenty József Emlékiratai* kiadásához. Utolsó munkája Svájc olasz régiója mű-

emlékeinek repertórium, amely a német és francia kantonoktól eltérően, az olaszok könnyedségére jellemzően a legkésőbbre készült el.

Ahogy visszaemlékszem, szívemben nem őrzött már haragot. Legfennebb azt emlegette föl keserű iróniával, hogy egykori közeli barátja, az ismert nevű orvos, akire kis szőlőjét és csószházát bízta november 4-e után, úgy ült bele a kis tuszkulánumba, mint saját birtokába, és Bíró érdeklődő leveleire soha egy sorban sem válaszolt.

Már nyolcvan évén túl visszaköltözött leányához Kaliforniába, ahol nem szeretett élni, és a hőséget sem bírta.

A kaliforniai Misty Meadow-ban hunyt el 1982. október 6-án.

SCHWARZ VOLKER, Budapesti lámpák I-II., 2014